

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. Н. КАРАЗІНА

Методичні рекомендації
для самостійної роботи аспірантів
за навчальною дисципліною
«Актуальні проблеми прагматичної і дискурсології»

рівень вищої освіти	третій (освітньо-науковий)
галузь знань	03 Гуманітарні науки
спеціальність	035 Філологія
освітня програма	035 Філологія (германські мови, література зарубіжних країн та перекладознавство)
вид дисципліни	за вибором
факультет	іноземних мов

Методичні рекомендації на засіданні кафедри ділової іноземної мови та перекладу
“19” червня 2025 року, протокол № 12

Завідувачка кафедри ділової іноземної мови та перекладу

Ірина_ШЕВЧЕНКО

Методичні рекомендації погоджено науково-методичною комісією факультету іноземних
мов “30” червня 2025 року протокол № 7

Голова науково-методичної комісії факультету іноземних мов

Анна КОТОВА

Харків – 2025

Загальні положення щодо організації самостійної роботи здобувачів освіти. Самостійна робота здобувачів освіти є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних дисциплін, і регламентується «Положенням про організацію освітнього процесу у Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна» 2025 р.

Університет має забезпечувати для осіб, які навчаються, професійну підготовку на рівні кращих університетів світу, формування необхідних фахових і загальних компетентностей, зокрема: вміння самостійно навчатися і критично мислити.

Самостійна робота включає: опрацювання навчального матеріалу, виконання індивідуальних завдань, науково-дослідну роботу.

Навчальний час, відведений на самостійну роботу здобувача освіти денної та заочної форми навчання, регламентується навчальними планами та робочими навчальними планами.

Зміст самостійної роботи визначається робочою програмою навчальної дисципліни, методичними матеріалами, завданнями та вказівками науково-педагогічного працівника.

Методичні матеріали для самостійної роботи здобувачів освіти передбачають можливість проведення самоконтролю з боку здобувача. Для самостійної роботи рекомендується відповідна наукова та професійна література.

Контроль засвоєння навчального матеріалу дисципліни, віднесеного на самостійну роботу, є обов'язковим. Форми контролю визначаються робочою програмою навчальної дисципліни і включають виконання рефератів, есе або мультимодальних презентацій, винесення самостійно засвоєного матеріалу на підсумковий семестровий контроль (разом з матеріалом, що вивчався при проведенні аудиторних навчальних занять).

Зміст та організація самостійної роботи здобувачів вищої освіти за навчальною дисципліною «Історія перекладу та перекладознавчої думки в Україні».

Відповідно до навчального плану, загальний обсяг навчальної дисципліни складає для денної та заочної форми освіти 3 кредити, тобто 90 годин.

Обсяг самостійної роботи для денної форми навчання складає 72 години.

Розподіл годин для самостійної роботи по темах

*Здобувач вільно обирає одну тему із трьох розділів і формат виконання самостійної роботи: письмовий (реферат, есе) або усно-письмовий (мультимодальна презентація, озвучувана в аудиторії) відповідно тематики курсу.

№ з /	Види самостійної роботи	Кількість годин (д)	Кількість годин (з)
Розділ 1 <i>Теорія мовленнєвих актів і теорія імплікатур</i>			
1	Самостійно з'ясувати основні принципи теорія мовленнєвих актів у трактуванні Дж.Л. Остіна і Дж.Р. Серля, проблематики: перлокутивний компонент мовленнєвого акту, перлокутивна спроба і перлокутивний наслідок. Ознайомитись з поняттям перлокутивного оптимізатора.	6	
2	Опрацювати фахову літературу з тематики курсу, підготуватися до практичних занять за темами: вдалість і успішність мовленнєвих актів; умови успішності. мовленнєві акти з порушенням умови; щирості. типи нещирих мовленнєвих актів	6	
3	Самостійно ознайомитися і критично узагальнити неограйсіанські теорії; теорію релевантності Д.	6	

	Спербера і Д. Уїлсон		
Розділ 2 <i>Теорія дискурсу</i>			
4	Вивчити етапи розвитку і теоретичні витоки теорії дискурсу. Самостійно опрацювати питання: одиниці, система і структура дискурсу. дискурс і теорія мовленнєвої діяльності: традиційний та постмодерністський підходи. когнітивно-комунікативні засади аналізу дискурсу. Самостійно знайти приклади типології дискурсу, інституційного і буттєвого типів дискурсу; художнього і мультимедійного дискурсу.	6	
5	Самостійно ознайомитися і критично узагальнити різні підходи до співвідношення: текст і дискурс; до проблем категорії дискурсу: існуючі теорії. дискурсивні категорії гіпер- і субрівнів. Вивчити когнітивні засади дискурсу і конструювання смислів у дискурсі; принципи кооперації та ввічливості в дискурсі (максими дискурсу): теорії Грайса, Ліча, Лакофф, Браун та Левінсона.	6	
6	Ознайомитися з принципами аналізу людини і її дискурсу. Опрацювати фахову літературу за темами: дискурс і мовна особистість; особистості. дискурс і суспільство: соціолінгвістичний вимір дискурсу; дискурс влади і влада дискурсу; етнокультурні проблеми дискурсу; діахронічний аналіз дискурсу.	6	
Розділ 3 <i>Стратегії дискурсу</i>			
7	Самостійно з'ясувати основні лінгвістичні підходи до поняття стратегії; поняття мовленнєвої стратегії; стратегії ввічливості; комунікативних стратегій та їх типології.	10	
8	Опрацювати фахову літературу за темою: дискурсивна стратегія; структура дискурсивної стратегії; основні стратегії дискурсу.	10	
	*Самостійна робота (реферат або презентація)	16	
	Усього годин	72	

Завдання для самостійної роботи

*Здобувач самостійно обирає один з видів виконання самостійної роботи: письмовий (реферат) або змішаний усно-письмовий (мультимодальна презентація, озвучувана в аудиторії) відповідно тематики курсу.

№ з/п	Зміст самостійної роботи	Кількість годин	
		денна	заочна
1	Вивчити етапи розвитку теорії мовленнєвих актів і теорії імплікатур в Україні і світі. Самостійно з'ясувати основні підходи до проблем: Філософські й семіотичні витоки лінгвістичної прагматики. Семіотика Ч.У.	20	

	Морріса і Ч.С. Пірса. Логічний позитивизм (Р. Карнап, Б. Рассел). Основні поняття логічної семантики: пропозиція, референція, пресупозиція. Поширення прагматичного вчення у лінгвістиці. Теорія мовленнєвих актів. Поняття мовленнєвого акту та його компоненти. Класифікації мовленнєвих актів. Умови успішності основних іллокутивних типів. Перформативні мовленнєві акти. Індиректні мовленнєві акти. Теорія імплікатур. Прагматичне значення. Поняття інтенції. Принцип і максими кооперації. Типи імплікатур. Три етапи розвитку лінгвопрагматики.		
2	Дослідити становлення дискурсології як науки та розглянути її трактування в Україні. Самостійно ознайомитися з темами: Теоретичні витoki теорії дискурсу. Одиниці, система і структура дискурсу. Дискурс і теорія мовленнєвої діяльності. Типології дискурсу. Текст і дискурс. Категорії дискурсу. Конструювання смислів у дискурсі. Принципи кооперації та ввічливості в дискурсі (максими дискурсу). Критично проаналізувати стадії розвитку наукового розуміння проблем: Людина і її дискурс. Дискурс і мовна / дискурсивна особистість. Моделювання мовної/дискурсивної особистості. Дискурс і суспільство. Дискурс і влада. Етнокультурні проблеми дискурсу.	20	
3	Самостійно ознайомитися і критично узагальнити лінгвістичні підходи до поняття стратегії. Розглянути сучасні тлумачення в Україні та за кордоном понять: дискурсивна стратегія. Структура дискурсивної стратегії. Основні різновиди стратегій дискурсу. Мовленнєві стратегії. Стратегії ввічливості. типологія Комунікативних стратегій	20	
	*Підготувати реферат або презентацію відповідно до тематики курсу за власним вибором	12	
	Разом:	72	

Критерії оцінювання видів самостійної роботи,
вільно обраних здобувачем: письмовий (реферат)** або змішаний усно-письмовий
(мультимодальна презентація, озвучувана в аудиторії)***

**Письмовий проект – реферат, есе (обсяг – мінімум 12000 знаків) відповідно до теми курсу подається на платформу Moodle і оцінюється викладачем
максимально 30 балів (за умов самостійності та повноти висвітлення питання):

Аспект оцінювання письмового проекту	Кількість балів
Формулювання теми з урахуванням новітнього доробку науки	2
Структура роботи (наявність вступу, основної частини, висновків, списку літератури)	3
Формулювання у вступі актуальності, мети, об'єкта, предмета, завдань, матеріалу і методів дослідження	5

Повнота розкриття теми: аналіз, порівняння і критичне узагальнення, наукових підходів; знання наукової літератури, у т.ч. новітньої	5
Адекватність емпіричного матеріалу	5
Достовірність, логічність і аргументованість висновків	5
Оформлення тексту і списку літератури із дотриманням бібліографічних стандартів, визнаних МОН України	3
Академічна доброчесність і відсутність запозичень	2
Разом	30

АБО

***Мультимедійна презентація (обсяг – мінімум 10 слайдів, поданих на платформу Moodle; усно – до 10 хвилин озвучування на занятті).

Максимально 30 балів:

Аспект оцінювання мультимедійної презентації	Кількість балів
Адекватність обсягів графічного/мультимедійного та усного складників	3
Структура презентації (вступ, основна частина, висновки, література)	5
Повнота розкриття теми: аналіз і критичне узагальнення, наукових підходів на базі наукової літератури, у т.ч. новітньої	5
Адекватність теоретичного підґрунтя, емпіричного матеріалу і методів	5
Оформлення презентації	5
Усна подача презентації	5
Академічна доброчесність і відсутність запозичень	2
Загалом	30

Рекомендована література

Основна література

- Бацевич Ф.С. Вступ до лінгвістичної прагматики. К.: Академія, 2011.
- Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: Підручник. К.: Академія, 2004.
- Безугла Л.Р. Вербалізація імпліцитних смислів у німецькомовному діалогічному дискурсі. Харків, 2007.
- Белова А. Д. Комунікативні стратегії і тактики: проблеми систематики // Мовні і концептуальні картини світу : зб. наук. пр. К. : КНУ імені Тараса Шевченка, 2004. С. 11- 16.
- Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен: колективна монографія / Ред. Шевченко І.С. Харків.: Константа, 2005.
- Мартинюк А.П. Конструювання гендеру в англомовному дискурсі. Харків: Константа, 2004.
- Петлюченко Н.В. Харизматика: мовна особистість і дискурс. Одеса: Астропринт, 2009.
- Фролова І. Є. Система основних понять прагматичного аналізу // Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. 2006. № 726. С. 83–87.
- Фролова І. Є. Стратегія конфронтації в англомовному дискурсі. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2009.
- Ameka F. R., Terkourafi M. What if...? Imagining non-Western perspectives on pragmatic theory and practice. Journal of Pragmatics, 2019, V.145, P.72-82.
<https://doi.org/10.1016/j.pragma.2019.04.001>
- Bateman J. A., Schmidt K.-H. Multimodal Film Analysis. How Films Mean. Routledge: London and New York, 2012. 330 p.
- Brown P., Levinson S. Politeness: Some Universals in Language Usage. Cambridge University Press, 1987. 345 p

- Culpeper J. Impoliteness: Using and Understanding the Language of Offence. URL: <http://www.lancaster.ac.uk/fass/projects/impoliteness/bibliography.htm>
- Van Dijk T.A. Discourse and Context: A Sociocognitive Approach. Cambridge: CUP, 2008. 267 p
- Grice H. Logic and conversation // Syntax and semantics. New York : Academic Press, 1975. 1975. Vol. 3. P. 41–58.
- Dijk van T.A. Semantic Discourse Analysis: Handbook of Discourse Analysis. Dimensions of Discourse. London : Academic Press Inc., 1985.
- Gumperz J. J. Discourse Strategies . Cambridge : CUP, 1982. 402 p.
- Kress G. Multimodality: A Social Semiotic Approach to Contemporary Communication. London: Routledge, 2010. 212 p.
- Lavrinenko, I. & Shevchenko, I. Turn-taking in cinematic discourse: linguistic characteristics and practical implications for ESP teaching. *Advanced Education*, 2019. No 12. P. 55-63. DOI: <https://doi.org/10.20535/2410-8286.155922>
- Leech J. Principles of Pragmatics. L., N.Y, 1996.
- Levinson S. C. Pragmatics. Cambridge, 1995.
- Levy D. Communicative goals and strategies: between discourse and syntax. *Syntax and Semantics*. 1979. V. 12. P. 183-210.
- Meibauer J. Pragmatik. Tübingen, 2001
- Mey J. Concise encyclopedia of pragmatics. Amsterdam: Elsevier, 2009.
- Senft G. Understanding pragmatics. N.Y.: Routledge, 2014.
- Sharifian F. Cultural Linguistics. *Ethnolinguistic*. 2017. №28. P.34-61. <https://doi.org/10.17951/et.2016.28.31>
- Schmid H.-J. Generalizing the apparently ungeneralizable. Basic ingredients of a cognitive-pragmatic approach to the construal of meaning-in-context. Schmid H.-J. (ed.). *Cognitive pragmatics. Handbooks of pragmatics*. Vol. 4. Berlin: Mouton de Gruyter. 2012. P. 3-22.
- Допоміжна література**
- Безугла Л.Р., Романченко І.О. Лінгвопрагматика дискримінації у публіцистичному дискурсі. Харків : ФОП Лисенко І.Б., 2013.
- Фролова І.С. Цензура як вияв ідеологічного впливу у художньому перекладі. Закарпатські філологічні студії Ужгород: Ужгородський національний університет, 2025. № 40.
- Шевченко І.С., Змійова І.В. Інтердискурсивність наративів Доналда Трампа: когнітивний критичний дискурс-аналіз. Вчені записки ХГУ «НУА». Том 31. 2025. С. 325-336. DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.15445401>
- Austin J.L. How to do things with words. Cambridge/Mass. : Harvard Univ. Press, 1962.
- Bezugla, L., Govorukha, N., Kryvoruchko, S., Malaya, O. (2023). Conventional Implicatures in Ukrainian Discourse // Theory and Practice in Language Studies, Vol. 13, No. 5, pp. 1250-1258. DOI: <https://doi.org/10.17507/tpls.1305.20> (Scopus)
- Habermas J. Theorie des kommunikativen Handelns. Handlungsrationalität und gesellschaftliche Rationalisierung. Frankfurt am Main : Suhrkamp, 1987.
- Henne H. Sprachpragmatik. Nachschrift einer Vorlesung. Tübingen, Niemeyer, 1975.
- Hindelang G. Einführung in die Sprechakttheorie. Sprechakte, Äußerungsformen, Sprechaktsequenzen ; [5., neu bearbeitete und erweiterte Auflage]. Berlin; N. Y. : de Gruyter, 2010.
- Katz J.J. Propositional Structure and Illocutionary Force. A study of the Contribution of Sentence Meaning to Speech Acts ; 2. ed. Cambridge (Mass.) : Harvard Univ. Press, 1980.
- Ledin, P., Machin, D. Introduction to Multimodal Analysis. 2nd edition. 2020. London: Bloomsbury.
- Liedtke F. Grammatik der Illokution: Über Sprechhandlungen und ihre Realisierungsformen im Deutschen. Tübingen : Narr, 1998.
- Lyons J. Semantics. Cambridge etc. : Cambridge Univ. Press, 1981.

- Moschini I., Grazia Sindoni M. (Eds.) *Mediation and Multimodal Meaning Making in Digital Environments*. Routledge, 2022.
- Récanati F. *Direct Reference: From Language to Thought*. Oxford : Blackwell, 1994.
- Rolf E. Sagen und Meinen. *Paul Grices Theorie der Konversationsimplikaturen*. Opladen : Westdeutscher Verl., 1994.
- Satztyp, Satzmodus und Illokution / [Brandt M., Reis M., Rosengren I., Zimmermann I.] // *Satz und Illokution*. Tübingen : Niemeyer, 1992.
- Shevchenko I. Migration discourse: a cognitive-pragmatic vantage point. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія "Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов"* 2024. (100). Р. 77–82. DOI <https://doi.org/10.26565/2786-5312-2024-100-07>
- Schiffrin D. *Approaches to discourse: Language and Social Interaction*. Oxford : Blackwell, 1994.
- Schlieben-Lange B. *Linguistische Pragmatik*. Stuttgart et al. : Kohlhammer, 1979.
- Searle J.R. *Speech Acts*. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1969.
- Sperber D. *Relevance: Communication and Cognition*. Oxford, Cambridge : Blackwell, 1996.
- Wagner K.R. *Pragmatik der deutschen Sprache*. Fr./M : Lang, 2001.
- Wierzbicka A. *Cross-cultural pragmatics: the semantics of human interaction*. B., N.Y. : de Gruyter, 1991.
- Wunderlich D. *Studien zur Sprechakththeorie*. Fr./M. : Suhrkamp, 1976.
- Yule G. *Pragmatics*. Oxford University Press, 2000.

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

- Безугла Л. Р. "Теорія імплікатур: здобутки і перспективи (на матеріалі мемів про війну)". Відео лекція. 2024. Режим доступу <https://fl.karazin.ua/nauka/videlectures-for-postgraduates>
- Мартинюк А.П. *Словник основних термінів когнітивно-дискурсивної лінгвістики*. Харків, 2012.
- Селіванова О.О. *Провідні напрямки сучасної лінгвістики*. Черкаси, 1999.
- Шевченко І.С. "Російсько-Українська війна в англомовних медіа: когнітивно-прагматичний вимір": Відео лекція. 2024. Режим доступу <https://fl.karazin.ua/nauka/videlectures-for-postgraduates>
- The Encyclopedia of Applied Linguistics. Wiley, On-line library, 2009. Режим доступу <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/book/10.1002/9781405198431>